

u junu 1940. godine, kada je počeo da radi na prvim scenama jedne *Comédie* koju istorija književnosti, prema beleškama u njegovim *Cahiers*, naziva *IIIme Faust (Faust III)*.¹²

Tekst, koji je ostao nezavršen, nastajao je u vihoru ratne kateklizme koja je u autoru učvršćivala ubeđenje da se svet nakon Goethea toliko izmenio da njegova vizija čoveka više ne može da opstane. U Goetheovu *Faustu* reč je o pokušaju da se težnja za saznanjem (*curiositas*) sjedini sa željom za srećom. U rešavanju tog pitanja doživljaj ljubavi dobio je saznajnu funkciju u kojoj se čoveku ponovo otvorio prilaz izgubljenju prirodi. U takvom kontekstu ontološko i istorijsko postavljanje čoveka, koje izriče Valeryjev Učenik, obuhvaćeno je trijadom: SAVOIR — POUVOIR — VOULOIR (znati — moći — hteti). Učitelj se takvom gledanju usprotivi, prema njemu celost savremenog sveta može da nastane ako dođe do povezanosti i srazmera u odnosima između *corps*, *esprit*, i *monde* (taj odnos označava formulom CEM). Pomenutoj tročlanoj formuli odgovaraju životne funkcije: *je respire — je vois — je touche* (dišem — vidim — dotičem), što znači da je funkcija tela da diše, duha da vidi i ruke da uhvati neki predmet.

Nije teško Valeryjeve pojmove povezati s izvanredno tačnom metaforom, o primanju umetnosti pomoću kože. Valeryjev Faust, naime, na pitanje o suštini stvarnoga odgovara: *Quoi de plus réel? Je touche! Je suis touché*. Najviši stepen tog *présent dans la présence* (prisutnost u prisutnosti) jeste, dakle, *toucher* (doticati) i *être touché* (biti dotaknut). Time se prvobitna formula CEM proširila još na *autrui* (drugog), čime je bio probijen solipsizam, a Valeryjeva misao se zadržala na definitivnoj formulaciji o mogućem ljudskom stanju savršenstva (*la connaissance pleine et pure*): celost je moguće ostvariti telesnom prisutnošću drugog. Francuski autor time otvara niz vrlo značajnih pitanja za filozofiju; u njegovom delu jasno dolazi do izražaja antikartezijanski stav, koji pitanjem zašto filozofi za mišljenje ne koriste i ruku,

manifestativno otvara problem naše današnjice. Goetheova trijada zamenjena je Valeryjevom: RESPIRER — VOIR — TOUCHER; u svakoj od njih sadržana su dva poimanja života i stvarnosti.¹³ Današnje vreme je, očito, vreme prelaza iz prvog u drugi sistem. Umetnost, koja je *per definitionem* najdublja poetska refleksija života i stvarnosti, taj proces je prva osetila i tematizovala, a zapazio ga je i Valery u svom opravdanju poezije našeg doba. On kaže: »To harmonično saglašavanje bilo bi više nego saglašavanje misli; nije li to, uostalom, ispunjenje obećanja u kojem se sastoji poezija, koja, najzad, i nije ništa drugo do pokušaj združivanja?»¹⁴

Tradicija je, dakle, otvoreni sistem iz kojeg u svakom trenutku može da se aktualizuje bilo koji sastavni deo, ako odgovara stanju individualne ili istorijske svesti. U skladu s Valeryjevim rečnikom mogli bismo, takođe, da kažemo: inovacija tradicije može da se ostvari kad je pokušaj takvog združivanja uspeo.

¹ O čitanju postoji odlično delo Mortimera J. Adlera *How to Read a Book?* (slovenački prevod iz 1977. godine pod naslovom *kako beremo knjige?*)

² Up. A. Malraux: *L'homme précaire et la littérature* (hrvatski prevod pod naslovom *Neizvesnost čovjekove avanture i književnost*, Zagreb, 1979). Citirano mesto nalazi se u prevodu na str. 162.

³ Up. T. S. Eliot: *Izabrani tekstovi*, Beograd, 1963, str. 42.

⁴ N. d., str. 38. i 39.

⁵ A. Malraux, n. d., str. 5.

⁶ Jaussove studije danas su dostupne i na srpskohrvatskom: *Estetika recepcije*, Beograd, 1978, 457 str. (Kultura i civilizacija).

⁷ II poglavlje zasniva se, pre svega, na Jaussovoj novijoj i definitivnijoj studiji *Parcijalnost metoda estetike recepcije* (n. d., str. 349—46).

⁸ U predgovoru pomenutom jugoslovenskom izdanju (str. 33).

⁹ Up. Zdenko Skreb: *Studij književnosti*, Zagreb 1976, str. 93 i 136—37.

¹⁰ Pojam je J. M. Lotman razradio u svojoj knjizi *Struktura hudožestvenog teksta*, Moskva, 1970.

¹¹ U svojoj studiji *Der Lesevorgang*.

¹² Up. Jaussovju studiju *Geteov i Valeryjev Faust*, n. d., str. 277—312.

¹³ O tome studiozno, iako ne u takvom kontekstu, piše H. R. Jaus u pomenutoj studiji (pre svega str. 300—12).

¹⁴ N. d., str. 312.

pesme za svakidašnju upotrebu

ervin fric

2.

Ništa naročito — duh što rije.
Tip introvertan.
I rije u sebe kao u pupak sveta.
Crva, a srce ljudski bije.

Crv koji mi. Kroz gliništa.
Slep za svetlost, skrhan,
gadno ranljiv, tišan, smrtan,
sluzasto ništa.

Nešto ga privlači pupku sveta,
boji se svetlosti i izvija,
žudan svetlosti crv se izvija.
Guta zemlju i luči zemlju — kakva hemija!

Božanska iskra u najbednijem biću...
Pa dobro (smrt nas sve izjednači).
Iskre i zemlja,
materija koju istina ozrača.

Jednostavno: stisneš svica u šaci.
Žižak zgasne, zar ne?
Utrne, deco, sjajni pramen.
Jedino svetlo iz tame.

3.

Preturam po sećanju,
šta bi ti ostalo.
A sve što prizovem
čini mi se: malo.

Da opisujem male radosti?
Kako sam jednom upoznao tebe
i zaljubio se u tvoju pamet,
u tvoje setne trezvene oči?

Ili da kažem kako je s mojom sirotom
mamom?

I kakav sam sâm?
Tome kraja ni konca.
Svaki čovek ima svoj spisak.

Kako se živi onaj puni, veliki
život?
Dečko, to je pitanje!
Ostalo — trice i kućine.

Očišćenje, vatra, život...
Dobro je, veselo, bezbrižno živeti.
A cilj je daleko.
Nemoguće ga nazreti.

4.

Moram palcem da upirem nadole,
da čistu dušu ne ranim.
Moram istrajati na svojem: ne.
Samo tako se branim.

Ne smem da čitim, samo bez čutnje,
ne zavlačiti se u ljušturu, u svoj koš.
Razbijene njuške vikati: ne!
Razbijenom njuškom razbiti pustoš.

Svaki nas dan žive za klanje
na kljun otvoren i glupavo ružan.
Kome ta pića na nos ne izbije
baraba je, kućkin sin i lopuža.

Sačuvati uspravnost duha,
rizik i čin da budu vlastita mera!
U tome je čovečnost, u uspravnosti.
Biti falično čvrst, uspravan, veran!

Veran? Veran drskosti, snovima, božanskom
(kakva ironija!), da, božanskom u čoveku:
Apasionati, Gernici, Lenjinu,
majčinom mleku.

5

Je li bitka dobijena ili izgubljena?
Da nisi poranio po tom pitanju?
Dok ti glava nije na jastuku
(ili na panju)?

Svaki dan iz petnih žila, što se kaže,
crpeš energiju.
Svaki dan se iznova zalećeš
u novu pogibiju.

A ljudi žive svinjski život
i još se opiru,
bar da ih u tom gadnom svinju
ostave na miru.

Ja sam protiv svinjca
i protiv mistične magle.
Više od najveće crkvene svetinje
volim curu prirode nagle.

Biće da opet valja ispočetka.
To znači od ljudi, sto mu muka:
Učinimo izvorni greh.
Zrela je i rumena zabranjena jabuka.

Sa slovenačkog preveo:
Gojko Janjušević

1

Što sam doživela, sve je nizašta;
nema ničeg što vredi pomena,
ničega što bi moglo
da ima etiketu: za sva vremena.

Ja sam tek jedna od mogućnosti
koja se nikad ne ostvari;
bog odabere dve-tri sudbine,
ostale zanemari.

Video sam kosturnicu u Koruškoj,
kula bedara i lobanja.
To su bili ljudi. A što su živeli?
Pusta sanja.

Na ulici, u autobusu, na postajama
ljudi ima uvek.
Kako? Kuda s njima?
Nikud. Da se živi tek.

Tek da se živi, draga moja.
Goni nas ono sablanso ništa pre rođenja,
posle smrti.

Zadovoljni smo onim što imamo.
A živeti drukčije — to ne znamo.